

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת בהר

א. הגיונות המקרא ד"ר ישראל אלדד.

פרק כד' פסוק י': צא וראה:

אברהם ניצל מכבשן האש, ובזכותו ניצל לוט מאש סדום.
משה שנמשה מן היאור, מפני מטהו נסוגו מי ים סוף לעבור גאולים.

מאז אין פוסקות אומות העולם מנסיונות לחנקנו באש או להטמיענו במים. ובזכות הכוח הגזעי העצור בדמנו מימי אברהם אנו נגאלים מן השרפה. ובזכות הכוח האלוהי השוכן ברוחנו מימי משה אנו נגאלים מן הטמיעה. יוצאים מאש וממים.

קנין־אדם, כגאולת־דם, משטר קדומים הוא. וכאשר ביטלה תורה למעשה גאולת דם בישראל כן ביטלה קנין אדם מישראל. אין אדם מישראל קונה אדם מישראל, כי אם את עבדות כפיו, אם היה הכרח. וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך, לא תעבוד בו עבודת עבד. כשכיר כתושב יהיה עמך... ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב. כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד.

אין חרות מוחלטת. חרות מוחלטת אינה אלא שרירות והפקרות. אך אין לך חרות גדולה מזו שבשעבוד לאלוהים. השעבוד לאלוהים אינו מתיר עוד שעבוד לאדם.

צא וראה: כל אותם עמים אשר שחררו עצמם מכל שעבוד לאלוהים, משעבוד לכל אלוהים, הפכו להיות עבדים מרודים ביותר לבני אדם הרודים בהם בפרך. ואין זה מקרה שרק אותה תורה אשר לראשונה הטילה מורא שמים על עם, שחררה אותו ממורא בשר־ודם, בטלה את העבדות בקרב העם. אין אדם מישראל פטור מעבודה, הוא רק נגאל מעבדות. וראה סמיכות מופלאה זו של פסוקים:

"כי לי בני ישראל עבדים. עבדי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. אני ה' אלוהיכם".

ומיד לאחר מכן:

"לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה וגו'".

בתולדות שחרור העבדים בארה"ב (רק לפני מאה שנה!) אהבים היסטוריונים מרכסיסטים להצביע על האינטרסים החמריים שהיו לתעשיינים הצפוניים בשחרור העבדים.

לשוא יחפשו חכמי־חומר אלה את הטעמים המעמדיים להיולדות האדיאיה על גאולת אדם מעבדות. זה צו עליון, זו דוגמה למופת של קביעה רוחנית מגבוה.

בהר

אלול:

1. קרא שם את הפסוקים הצוסקים ביופא, איך ולמה מפרש פרשנו מוסיף לה פאופן מורחב?
2. מה לומד פרשנו מן הנסיונות באש ואש?
3. לפי דיני תורה, מה קונה האדון אצל האיש הנמכר לו לעבד?
4. כמה האמונה בקב"ה מביאה לפיטול עבדות אכזרית?
5. מהי הדומה מארה"ה שפרשנו מסתייג מה?
6. מהו הציון המביא לשחרור מעבדות?

* * *

ב. רמב"ם ספר המצוות (לא תעשה) רבא

פרק כד' פסוק יז: "ולא תונו איש את עמיתו"

הזהרנו מלהונות זה את זה בדברים, והוא שנאמר לו דברים המדאיבים אותו ומעליבים אותו ולא יוכל לאושש עצמו מהם, כגון שקדמו לו מעשי נעורים ושב מהם, ונאמר לו תודה לה' שהעבירך מדרך פלונית אל דרך טובה זו, וכיוצא בכך מאמירה פוגעת של מומים מכאיבים.

סה"מ (לא תעשה) רנ"א

אלול:

1. פרשנו קופץ כי כאן הכוונה לאנאת דמיון, איך ולמה?
2. מה אנאה זו חמורה כל כך?
3. איך הדומה שפרשנו מביא מלמדנו את הצנין?

* * *

ג. הכתב והקבלה

פרק כד' פסוק נא:

(נא) אם עוד רבות בשנים. אין ספק שלאחר ששהה העבד בבית אדוניו זמן, תהיה פעולתו יותר מעולה ממה שהיתה בתחלת הכנסו לעבוד. לכן אמר שאף על פי שיש זמן הרבה עד סוף זמן ממכרו ואין ספק שלא היתה פעולתו על אותה השלמות שהיתה עתידה להיות אם היה שוהה כל הזמן, מכל מקום יגרע מדמי המכר כפי כסף מקנתו, כאמרו (ערכך ל, ב; קידושין כ, ב) "נתרבה כספו מכסף מקנתו". ואם מעט נשאר, באופן ששכר שני הפעולה הטובה שעברו עודף על הראוי כפי חשבון המכר, יגרע הראוי לפעולת השנים שעברו, כאמרו שם "נתמעט כספו כפי שניו" (רע"ס).

אלול:

1. איך פרשנו מין את פסוקנו?
2. מה בדיוק הדין ומה חידושו של פרשנו כאן?
3. מה הרצון מאחורי דין זה?

* * *

ד. הכתב והקבלה :

פרק כד' פסוק מו:

ושב אל משפחתו. למשפחתו הוא שב ואינו שב לשררה שהיה בו הוא או אבותיו, כן דעת ר' יהודה (מכות יג, א) דהילכתא כוותיה. ורש"י שכתב "ואל אחות אבותיו, אל כבוד אבותיו", היא דעת ר' מאיר שם, ואין כן הלכה.

(מו) והתנחלתם. התזיקו בהם לנחלה, לצורך בניכם אחריכם. ולא יתכן לפרש "הנחילום לבניכם", שאם כן היה לו לכתוב "והנחלתם" (רש"י). [רש"י בא לבאר מדוע המלה במקרא בנטיית התפעל ולא בקל. ומפרש שהוא דין באב המשפחה, יחזיק בעבד לשם הנחלתו לבניו אמנם אונקלס ויב"ע תרגמו "ותחטנון יתהון", פירשו ההתפעל [נפעל] יוצא, כמו "וכל כלי עץ תתחטאו" (במדבר לא, כ), שהוא לראב"ע [נפעל] יוצא, וכן "והתאוויתם לכם" (שם לד, י), כי הגבול הוא הפעול. וכן "והתנחלתם את הארץ" (שם לג, נד), והרבה דוגמים לזה (הזכרתים בבראשית לו, יח. "יתנכלו אותו"), היוצאים בבנין התפעל.

לעולם בהם תעבדו. אין לך בהם אלא עבודה בלבד (בבא מציעא עג, ב). לעבודה נתתיו ולא לבושה (נדה מז, א). ומכאן שאין עבד כנעני יוצא ביובל, (קידושין כב, ב).

שאלות

1. מהי בדיוק המחלוקת בין ר' יהודה לבין ר' מאיר?
2. מהי "התנחלות" לדעתו?
3. איך פרשנו מבין ומצאנו את הנאמר: "לעולם בהם תצמדו"?
4. מתי ולאמה יש לשחרר את העבד?

* * *

ה. אור החיים.

פרק כו' פסוק ב':

(ב) את שבתתי תשמרו וגו'. צריך לדעת למה תור הכתוב נצוה כאן על השבת, ונראה שנתפסו להסמיו מצות שבת למצוה שלפניה דכתיב לא תעשו לכם אילים וגו' לומר קשם שע"ז שקולה ככל התורה גם מצות שבת שקולה ככל התורה כלה, גם עוד יבין לומר על השמיטות שהם נקראים שבתות דכתיב (לעיל כ"ה ב') שבת לה' שמזהיר עליהם לשמרם, וסמך לאזהרה זו אומרו ומקדשי תיראו על דרך אומרים ז"ל (אבות פ"ה) לא נחרב הבית אלא בשביל שלא שמרו מצות שביעית, וכן אמר הכתוב (לקמן כ"ו ל"ד) אז תרצה הארץ את שבתיה, והוא עצמו אומרו את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו שלא תסבכו להחריבו כשלא תקימו מצות השבתות, ויש לך לדעת כי הגם שה' משליך חמתו על ביתו ונתלתו לחללה לכפרת עון באומרים ז"ל (מדרש תהלים ע"ט) בפסוק מזמור לאסף עם כל זה על הכל יביא ה' במשפט כל המסבב בחטאו את הדבר הרע הזה ביום המשפט הנורא כשיצמד בעל הבית המקדש ויתבע האיש המגרש, ומה גם למה שאמר הנביא (הושע י"א) לא אבוא בעיר ודרשו ז"ל (זהר ח"א א'): נשבע הקדוש ברוך הוא כו' אנה יוליך את חרפתו ומה מענה בלשוננו ומה גמול יעריכנו, והוא מה שרמז הכתוב כאן באומרו ומקדשי תיראו כי ענשו גדול, וישער מזה ענש השמיטה לשמרה:

שאלות

1. מה קושי מוצא פרשנו בתחילת דבריו ומה תירוץ?
2. אי שמירת שביצית אוראת לחורבן, איך ניתן להסביר זאת?
3. אמנם הקב"ה "מפליק חמתו על צדיק ואנשים" אך ככל זאת מצניע גם את החוטאים, התוכף להסביר?
4. לאמה חמור צוון השמיטה כל כך?

* * *